

OMGEVINGADVIES-WELSTAND
VOLDOET
~~VOLDOET NIET~~
~~AANKOUDEN~~

MONUMENT

Op: Ellens Date:10:30, 02/07/17

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

CUIJPERS ADVIES – RUIMTELIJKE ORDENING • ERFGOED

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

Opdrachtgever

Naam : AGEL ADVISEURS
 Contactpersoon : Michiel van Strien
 Adres : Postbus 4156
 PC + plaats : 4900 CD Oosterhout
 Tel. : +31 (0)162-456 481
 Fax : +31 (0)162-435 588
 Mail : mvstrien@ageladviseurs.nl

Bevoegd gezag erfgoed

Naam : GEMEENTE BAARLE-NASSAU
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 105
 PC + plaats : 5110 AC Baarle-Nassau
 Tel. : 14013
 Mail : info@baarle-nassau.nl

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 12127

Versietabel				
versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	13 04 2017	conceptrapport	eerste concept	JC
1-2	05 05 2017	Enkele aanvullingen	rapport	JC

Samenvatting

Ten behoeve van de opstelling van een bestemmingsplanherziening is opdracht verleend voor het uitvoeren van een cultuurhistorisch onderzoek naar het voormalig agrarisch complex Groeske 4/4a te Castelré (gem. Baarle-Nassau). Het hoofdgebouw van het complex, de langgevelboerderij, is cultuurhistorisch waardevol als voorbeeld van het eindpunt van de historische ontwikkeling van de traditionele streekeigen boerderijvorm en als onderdeel van het ensemble van waardevolle bebouwing rondom 't Groeske.

Zowel de schuur, als het druivenkasje hebben eveneens cultuurhistorische waarde en zouden daarom niet voor sloop in aanmerking moeten komen.

Ten aanzien van de overige bijgebouwen op het terrein is dit discutabel: deze gebouwen hebben op zichzelf geen cultuurhistorische waarde, maar maken wel onderdeel uit van een cultuurhistorisch waardevol complex, terwijl de afzonderlijke gebouwen geen afbreuk doen aan de cultuurhistorische waarde van het totaal.

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

Inhoud

1.	INLEIDING	5	2.2.1	Algemeen	9
1.1	Aanleiding	5	2.2.2	De woningen Groeske 4 en 4a	10
1.2	Methodiek	5	2.2.3	De schuur bij Groeske 4a	11
1.3	Situatie	5	2.2.4	Druivenkas	12
1.4	Leeswijzer	6	2.2.5	Overige bijgebouwen	13
2.	AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN	7	3.	WAARDERING	15
2.1	Buurtschap 't Groeske Castelré	7	3.1	Methodiek	15
2.1.1	Algemeen	7	3.2	Waardering	15
2.1.2	Ondergrond	7	3.3	Overzicht waardering	17
2.1.3	Geschiedenis van Castelré	7	4.	PERSPECTIEF	18
2.1.4	Ensemble	9			
2.2	Geschiedenis van het gebouwencomplex	9	<i>Bijlage 1</i>	<i>Geraadpleegde bronnen</i>	19

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

Het bureau Agel Adviseurs heeft aan Cuijpers Advies opdracht gegeven een cultuurhistorische opname en waardebeoordeling van het pand Groeske 4 te Castelré met bijbehorende bijgebouwen uit te voeren. Het betreffende pand is gelegen in het buitengebied van de gemeente Baarle-Nassau en het is de bedoeling dat het in het bestemmingsplan wordt gesplitst in twee woningen. Woningsplitsing is alleen toegestaan als het gebeurt in het kader van het behoud van cultuurhistorische waarden. Daarom is het noodzakelijk om de aanwezige cultuurhistorische waarden te inventariseren. Verder is in de Verordening ruimte bepaald, dat bij omzetting naar burgerwoning, overtollige bijgebouwen die geen cultuurhistorische waarde hebben, afgebroken moeten worden. Het onderzoek zal daarom niet alleen de (woon)boerderij omvatten, maar ook de daarbij behorende bijgebouwen.

1.2 Methodiek

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft richtlijnen opgesteld waaraan het vereiste onderzoek bij het opstellen van bestemmingsplannen moet voldoen. De hierna volgende cultuurhistorische rapportage voldoet aan die richtlijnen.

<<< **Afbeelding - 1 (vorige pagina): overzicht van de situatie; centraal de voormalige agrarische bedrijfswoning, links daarvan de schuur met historische onderdelen, uiterst links is een deel van het driehoekig pleintje "t Groeske" nog net zichtbaar.**

Het onderzoek en advies is verder geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed¹ en de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek² opgesteld door een ter zake kundig persoon, te weten ir. J.J. Cuijpers, architect, stedenbouwkundige en erfgoed-deskundige. In genoemde richtlijnen is aangegeven dat het onderzoek een inventarisatie, een waardering en een beschrijving van het perspectief moet omvatten. De navolgende werkzaamheden zijn verricht om vorm te geven aan het onderzoek:

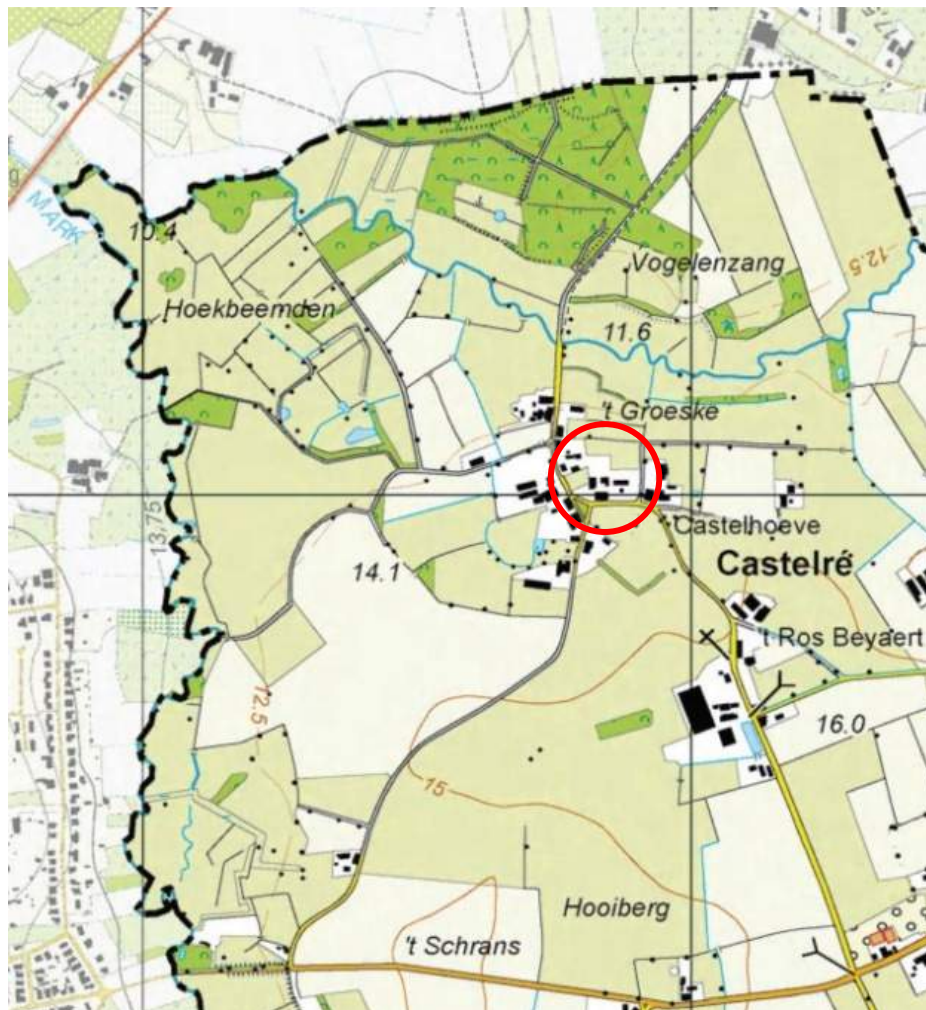
1. Analyse historische kaarten, met name de Topografische manuscriptkaart 1836-42 en het kadastraal minuutplan 1832;
2. Archiefonderzoek - digitaal toegankelijke inventarissen; vooralsnog zijn alleen digitaal toegankelijke inventarissen van het rijksarchief (BHC) onderzocht. Er is geen onderzoek in het streekarchief en het BHC verricht.
3. Literatuuronderzoek in het algemeen.
4. Onderzoek ter plaatse.

1.3 Situatie

De geplande toegangsweg is gelegen in het buurtschap Castelré in de gemeente Baarle-Nassau, aan de weg genaamd 't Groeske.

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

² RCE e.a., 2009.

Afbeelding 2 - Topografische situatie 2017 - de locatie is gesitueerd binnen de rode cirkel.

Afbeelding 3 - Situatie Groeske 4/4a - hoofdgebouw (aan de weg), waarin twee woningen aanwezig zijn en daarbij 4 bijgebouwen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zijn de aanwezige cultuurhistorische relicten kort uiteen gezet en is de huidige toestand in het gebied nader beschreven. In hoofdstuk 3 is de waardering van de relicten en het complex waar ze deel van uitmaken opgenomen. In hoofdstuk 4 is het perspectief van de geconstateerde waarden in relatie tot de aangevraagde bestemmingsverandering weergegeven.

2. AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

2.1 Buurtschap 't Groeske - Castelré

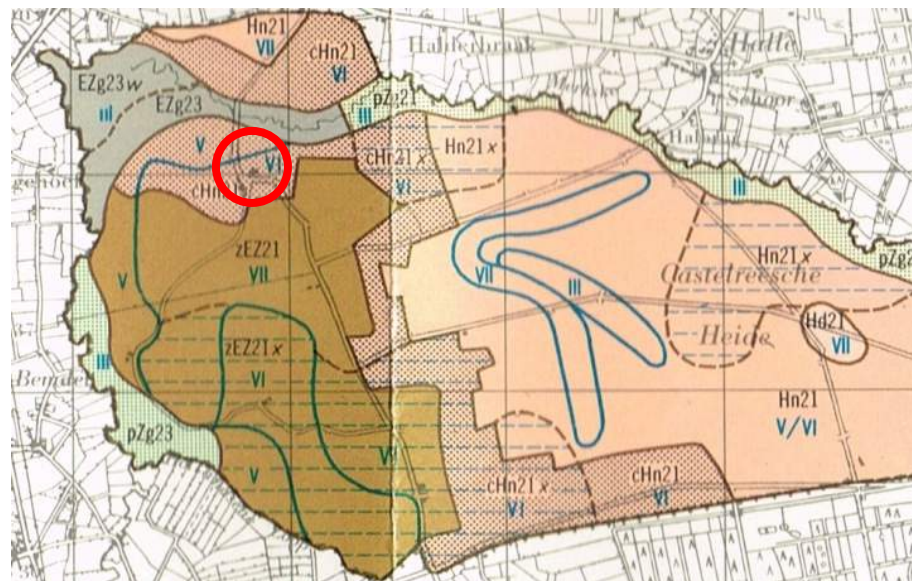
2.1.1 Algemeen

Buurtschap 't Groeske vormt samen met 't Schrans en Schootsen Hoek het dorp Castelré. 't Groeske ligt aan het oude akkercomplex en is vermoedelijk de oudste kern, van waaruit in de Middeleeuwen de ontginning is begonnen³. Het plangebied ligt aan een zg. Brabantse driehoek, waaromheen verscheidene 17e-, 18e- en 19e-eeuwse langgevelboerderijen en langsdeelschuren gegroepeerd liggen, deels aan onverharde wegen. Een Brabantse driehoek is een centraal, driehoekig dorpsplein, waar eertijds het vee van de omliggende boerderijen werd verzameld om naar de gemeenschappelijke weidegronden, bijvoorbeeld op de Castelresche Heide, te worden gedreven. De driehoeksvorm vergemakkelijkte het bijeen drijven van het vee.

2.1.2 Ondergrond

De onderzoekslocatie is gelegen op terrasafzettingsswelingen, bedekt met dekzand⁴. De hogere delen van het dekzandgebied waren geschikt voor de landbouw. Ten zuiden van het studiegebied ontstond een oud akkercomplex, waarvan de contouren nog steeds herkenbaar zijn op de bodemkaart⁵. De ondergrond was weliswaar niet erg vruchtbaar, maar dit werd verbeterd door daar stalmest op te brengen. Door eeuwenlange bemesting ontstond er een dikke humeuze bovenlaag (esdek genoemd). Op de bodemkaart is een uitgebreid gebied herkenbaar met enkeerdgronden, een bodemvorm die is ontstaan door die eeuwenlange bemesting met potstalmest. In de potstal werd het vee gestald op een strooisellaag van heideplaggen en/of stro. Door het vee werd dit gemengd met de uitwerpselen, waardoor een goede natuurlijke mest werd gevormd. Dit werd uitgereden op de akkers. In de loop van de eeuwen ontstond de dikke, donkere, humeuze bovenlaag, het

esdek. De akkers vormden samen een complex, dat omschreven werd als "dorpsakker"⁶.

Afbeelding 4 - Bodemkaart - Ten zuiden van het studiegebied (aangegeven met een rood cirkeltje) is een relatief groot gebied met een esdek aanwezig (donkerbruin, code zEZ21), hetgeen wijst op de aanwezigheid van een oud akkercomplex.

2.1.3 Geschiedenis van Casterlé

In de oudste schriftelijke bronnen wordt Castelré ook Casterle genoemd. Deze schrijfwijze komt nog voor in 1393 en 1426. Men kan zich dan ook

³ Wikipedia, lemma: 't Groeske

⁴ Geomorfologische kaart 1:50.000, blad 50, Stiboka/RGD, 1981.

⁵ Bodemkaart 1:50.000, blad 50, Stiboka, 1964.

⁶ Buiks, 1999.

afvragen of Castelré een omzetting is van jongere datum. De verklaring dat de naam afgeleid is van Kasteel-ree in de betekenis van weg naar het kasteel van Hoogstraten wordt dan erg onwaarschijnlijk⁷. Juister lijkt de opvatting van De Vries⁸ dat Castelrê een samenstelling is van het latijnse woord castra, legerplaats, met lo in de betekenis van "bos".

De naam 't Groes komt van groeze*, groes [met groen of gras begroeid land], groese [graszode, weiland⁹], verwant met gras"¹⁰. De naam slaat op het driehoekig veldje tegenover het studiegebied.

Afbeelding 5 - Situatie in de 18e eeuw.

Sommigen menen dat Castelré al in 1231 werd genoemd, anderen houden het op een eeuw later, namelijk 1333. Bestuurlijk hoorde Castelré vanouds onder Baarle (Nassau). Maar kerkelijk viel het niet onder Baarle, maar onder de parochie Minderhout. Omdat het patronaatsrecht van deze parochie aan

⁷ Vervloet e.a., 1979, pag. 31-32.

⁸ De Vries, 1962, pag. pag. 41., Buiks, 1997, pag. 94-95.

⁹ Buiks, 1997, pag. 122.

¹⁰ van Veen e.a. (1997), Van Dale Etymologisch woordenboek.

de St.-Michielsabdij bij Antwerpen behoorde, hief deze abdij ook de tienden¹¹ in Castelré.

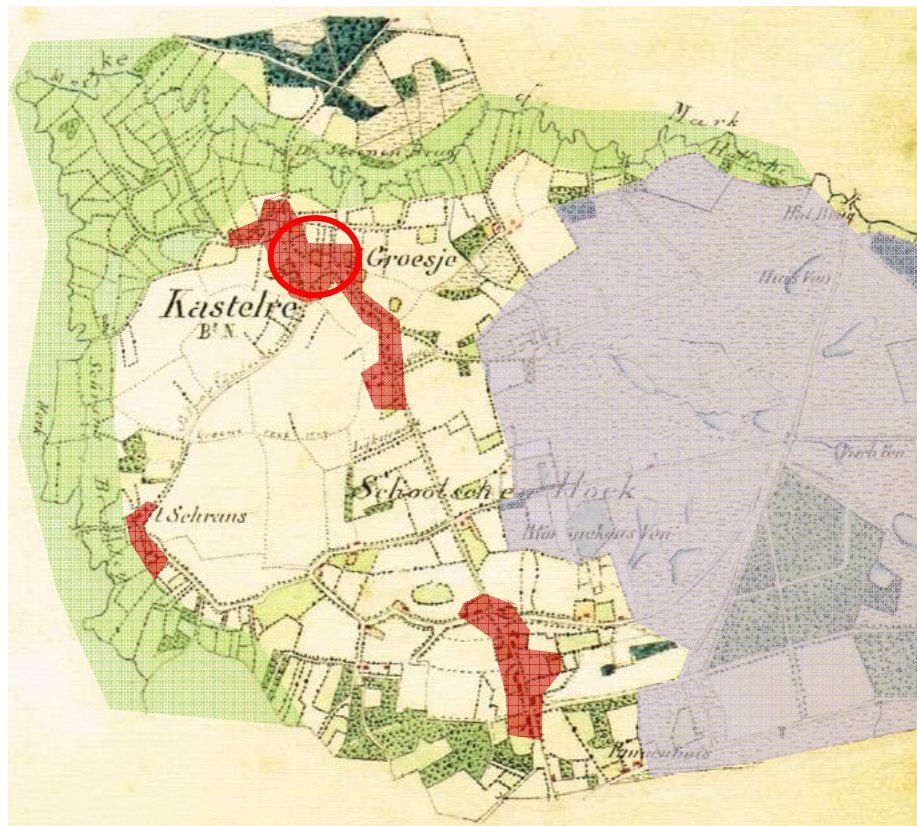

Afbeelding 6 - Situatie in 1832 (kadastraal minuutplan); duidelijk is te zien dat zowel de wegenstructuur, als de bebouwingsstructuur van Castelré op hoofdlijnen sindsdien nauwelijks gewijzigd is.

Castelré was van historische betekenis omdat hier een z.g. laatbank was gevestigd. Een laatbank is een gerecht ten behoeve van personen (zg. 'laten') die gronden in gebruik hebben binnen een bepaald gebied met afzonderlijke rechten en plichten. De laatbank diende onder meer als administratief centrum bij de overdracht van gronden gelegen binnen dat gebied en bij de inning van cijns (een jaarlijkse betaling, oorspronkelijk in natura maar later ook in geld). De oorsprong van deze laatbank, die in 1426

¹¹ Tienden waren oorspronkelijk een kerkelijke belasting ter grootte van eentiende van de oogst.

voor het eerst wordt vermeld en die ook goederen in Minderhout en Meerle administreerde, is niet geheel duidelijk.¹²

Afbeelding 7 - Topografische manuscriptkaart 1838, verkend door de 2e Kapitein van de Generale Staf, F. de Moulin in 1838, gereproduceerd Uitgeverij Nieuwland, 2008. Daarop aangegeven zijn de historische landschapseenheden: beekdal (lichtgroen), heide (lichtpaars) en akkers (lichtgeel). Als een krans liggen de boerderijzwermen (lichtbruin) op en rond de akkers (kleuraanduidingen: J.C.).

Op de topografische manuscriptkaart uit 1838 (afbeelding 7) is de opbouw van Castelré als agrarische nederzetting goed herkenbaar: centraal in de

plaatselijke economie stond de akkerbouw. Dat gebeurde op een akkercomplex, dat in het midden van het gebied gelegen was op een hogere rug. Door de eeuwenlange bemesting was het gebied nog wat opgehoogd en waren de zg. “bolle akkers” ontstaan. Als een krans rondom de akkers waren de boerderijen gebouwd. Bij de boerderijen lagen moestuinen en boomgaarden.

Een zekere concentratie was er rondom 't Groeske, een driehoekig grasveldje waar het vee verzameld werd om op de heide te grazen. De heide van Castelré lag ten oosten van het akkercomplex. In het beekdal van het Merkske lagen wei- en hooilanden. Hier werd het hooi gewonnen als wintervoer. De iets drogere graslanden werden gebruikt als weiland voor jongvee.

Uit de kaarten uit vorige eeuwen, die in de voorafgaande paragraaf zijn opgenomen, blijkt al duidelijk dat er een opvallende consistentie bestaat in het kaartbeeld. Vrijwel alle tegenwoordige topografische kenmerken in het gebied (vergelijk afbeelding 2 en 7) waren ook in vroeger eeuwen al op de kaart aangegeven.

2.1.4 Ensemble

De bebouwing van Castelré bestond in 1836 voornamelijk uit een aantal verspreid liggende boerderijen met een kleine kern rondom een driehoekig dorpsplein, 't Groeske genoemd. Bijzonder is het feit, dat niet alleen de historische structuur van wegen en bebouwing vrij goed bewaard is door de eeuwen heen, maar ook dat de bebouwing rondom 't Groeske nog geheel bestaat uit historische bebouwing (voornamelijk langgevelboerderijen).

2.2 Geschiedenis van het gebouwcomplex

2.2.1 Algemeen

Het complex bestaat uit meerdere gebouwen: de voormalige agrarische bedrijfswoning, een vrijstaande schuur, een garage met afhang, een agrarische bedrijfsschuur en een tuinkas. Deze zullen hierna afzonderlijk worden besproken.

¹² Vervloet e.a., 1979, pag. 31.

2.2.2 De Woningen Groeske 4 en 4a

Het hoofdgebouw van het complex is de langgevelboerderij Groeske 4/4a. Deze is blijkens de bouwvergunning en de jaartalsteen in het oorspronkelijk woondeel gebouwd in 1928¹³.

Het langgeveltype is de traditionele boerderijvorm in deze streek. Het type is afgeleid van het hallehuis. Centraal in het hallehuis was het houten gebint, dat het dak droeg. De staanders verdeelden de ruimte in een centrale beuk en twee zijbeuken. De wanden hadden geen dragende functie en waren oorspronkelijk van vlechtwerk. Oorspronkelijk was er ook nauwelijks een scheiding tussen woon- en stalgedeelte.

Afbeelding 8 - Overzicht van het hoofdgebouw; rechts het oorspronkelijk woongedeelte met T-vensters, rechts het oorspronkelijke bedrijfs gedeelte met oorspronkelijk getoogde stalramen, deze zijn bij de verbouwing in de jaren 70 vergroot.

¹³ Regionaal Archief Tilburg - collectie bouwvergunningen gemeente Baarle-Nassau, toegangsnummer NL-TbRAT-2248, bouwvergunningnummer 1928-51: J.J. Gillis, bouw woonhuis, 26-10-1928.

In Noord-Brabant verdwenen de zijbeuken, waardoor er hoogte gewonnen werd voor het maken van toegangspoorten en de boerderijen in de lengte werden uitgebreid, parallel aan de weg.

Zo ontstond de langgevelboerderij, waarbij er ook een duidelijke scheiding werd aangebracht tussen het woon- en het bedrijfs gedeelte. Tot in de vroege negentiende eeuw bleven de gebinten de draagconstructie vormen van de boerderijen. Daarna namen de buitenmuren steeds meer de dragende functie over. Tot vlak na de tweede wereldoorlog bleef dit het traditionele boerderijtype in deze streek.

Het pand Groeske 4/4a is een fraai voorbeeld van de ontwikkeling van de langgevelboerderij in zijn laatste fase. De buitenmuren (oorspronkelijk steensmuren in kruisverband) hebben de constructieve functie overgenomen van de gebinten, die geheel ontbreken. De voorgevel van het woondeel is spaarzaam versierd met natuurstenen blokken.

Afbeelding 9 - Situatie 2009 (bron: Streetview, geraadpleegd 170505).

Afbeelding 10 - Situatie 2009 (bron: Streetview, geraadpleegd 170505).

Afbeelding 11 - Jaartalsteen naast de voordeur met de tekst: "Jan Gillis Aerts, 1928".

In 1978¹⁴ is de voormalige stal verbouwd voor bewoning. Daarbij zijn de oorspronkelijke betonnen stalramen uitgebroken en vergroot. De getoogde bovenkanten zijn behouden gebleven, waardoor het onderscheid tussen oorspronkelijk woondeel en het oorspronkelijk bedrijfsdeel nog goed herkenbaar is. Er zijn geen aanwijzingen dat zich een poort heeft bevonden in de voorgevel van het bedrijfsdeel.

2.2.3 De Schuur bij Groeske 4a

Typisch voor de ontwikkeling van de langgevelboerderij in deze omgeving is het feit, dat de boerderij niet steeds langer werd, zoals in Oost-Brabant, maar dat de lengte relatief beperkt bleef en men ervoor koos een aparte schuur te bouwen voor de opslag van de oogst e.d. Dat was in dit geval ook al in de negentiende eeuw zo (zie het kadastrale minuutplan, afb. 19).

Afbeelding 12 - De traditionele schuur links van de langgevelboerderij, waarschijnlijk van hetzelfde bouwjaar (1928), met oorspronkelijke schuurdeur en drie duivengaten. Van binnen een ouder houten gebint.

¹⁴ Regionaal Archief Tilburg - collectie bouwvergunningen gemeente Baarle-Nassau, toegangsnummer NL-TbRAT-2248, bouwvergunningnummer 1978-11: A.A. Gillis, veranderen boerderij, 09-02-1978.

Bij de nieuwbouw van de boerderij in 1928 heeft men voor dezelfde opzet gekozen: het woonhuis met stalruimte werd in de langgevelboerderij ondergebracht, de deel¹⁵ en de opslag werd in een aparte langsdeelschuur ondergebracht. Typisch van deze schuur is het feit dat de buitenmuren in dezelfde steen en hetzelfde metselverband als de langgevelboerderij zijn opgetrokken, hetgeen overeenstemt met het feit dat het bouwjaar hetzelfde is (1928)¹⁶.

Binnen bevinden zich echter gebinten die ouder zijn en in hun geheel dus hergebruikt zijn. Typisch zijn ook de drie duivengaten in de topgevel. Verder is bijzonder dat de schuurpoort, bestaande uit twee opgeklampte deurvleugels nog de oorspronkelijke poort uit de jaren 1920 lijkt te zijn.

¹⁵ De deel was een gang achter een grote schuurdeur, waardoor de kar met hooi, stro of een andere opbrengst naar binnen kon rijden. De deel werd oorspronkelijk ook gebruikt om graan te dorsen.

¹⁶ Regionaal Archief Tilburg - collectie bouwvergunningen gemeente Baarle-Nassau, toegangsnummer NL-TbRAT-2248, bouwvergunningnummer 1928-25: J.J. Gillis, bouw stal, 11-05-1928.

<<< Afbeelding 13 en ^ 14 - De gebinten binnen in de traditionele schuur zijn ouder dan het muurwerk rondom. De gebinten zijn dan ook duidelijk hergebruikt. Het geheel is met pen en gatverbindingen verbonden. De hoofdbalken zijn vrij ruw rechtgekant. Dat zijn werkwijzen die in de jaren 1920 niet meer gebruikt werden. Er is geen onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van eventuele telmerken.

2.2.4 Druivenkas

Rechts van de langgevelboerderij, bij het woongedeelte, is een kleine druivenkas te vinden. Het is een kas met stalen roeden en afgeronde hoeken. De kas is nog steeds in gebruik. Mogelijk stamt deze kas uit globaal dezelfde tijd als de bouwperiode van de langgevelboerderij¹⁷, de bouwvorm komt overeen met de bouwvormen uit de eerste helft van de twintigste eeuw. De sierlijke vorm van de druivenkas ontstond doordat er gebogen glasplaatjes zijn gebruikt¹⁸. In de kas staan oude druivenranken.

¹⁷ Het exacte bouwjaar van de druivenkas is niet meer te achterhalen; er is geen bouwvergunning voor verleend (hetgeen ook niet gebruikelijk was in die tijd).

¹⁸ RCE, 2015.

Afbeelding 15 - Extérieur van het druivenkasje, mogelijk uit de jaren 1920 en nog in redelijke staat.

Afbeelding 16 - Interieur van het druivenkasje.

2.2.5 Overige bijgebouwen

Achter het oorspronkelijk woondeel van de langgevelboerderij staat een garage, gebouwd in 1979¹⁹, met een daaraan gebouwde ahang. Deze gebouwen bestaan uit hergebruikte materialen, deels van een toen afgebroken landbouwschuur. Rechts daarvan staat een relatief recente landbouwschuur.

Afbeelding 17 - De overige bijgebouwen: achter de zonnewijzer is de garage zichtbaar met links daarvan de daaraan gebouwde ahang, rechts, achter de boom is de recente landbouwschuur zichtbaar.

¹⁹ Regionaal Archief Tilburg - collectie bouwvergunningen gemeente Baarle-Nassau, toegangsnummer NL-TbRAT-2248, bouwvergunningnummer 1928-25: J.J. Gillis, bouw stal, 11-05-1928.

Afbeelding 18 - Achter het druivenkasje staat een recentere landbouwschuur (na 1980). Deze behoort niet tot het complex Groeske 4/4a.

Afbeelding 19 - Kadastrale situatie in 1832.

3. WAARDERING

3.1 Methodiek

Bij de waardestelling van het gebouwcomplex is aangesloten op de benadering die de RCE in de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek²⁰ en andere publicaties heeft gekozen.

3.2 Waardering

In het navolgende worden de afzonderlijke criteria die in de waardering aan de orde dienen te komen voor de gebouwen, afzonderlijk besproken. In de volgende paragraaf wordt een samenvatting/overzicht van de waardering weergegeven. Met "het complex" wordt de gehele voormalige boerderij met woonhuis en met alle daartoe behorende gebouwen bedoeld.

Algemene historische waarden (gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen)

- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of geestelijke ontwikkeling(en).
Het complex is een goed voorbeeld van de maatschappelijke ontwikkelingen gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw, als voorbeeld van een boerderij met gemengd bedrijf zoals die zich in de jaren 20 op het Brabantse platteland ontwikkeld had.
- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling(en).
Het object is een goed voorbeeld van de ontwikkeling van een middelschalig agrarisch bedrijf uit de eerste helft van de twintigste eeuw.
- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en).
Het object is een voorbeeld van de eindfase van de ontwikkeling van de langgevelboerderij, waarbij nog steeds gekozen werd voor de traditionele boerderijvorm, maar waarbij wel de toentertijd (1928) nieuwe

bouwtechnieken werden toegepast. In de landbouwschuur bevindt zich het gebint dat aanmerkelijk ouder is en hergebruikt werd.

- Belang van het object/complex wegens innovatieve waarde of pionierskarakter.
Dit aspect is niet nader onderzocht, maar lijkt op het eerste gezicht niet aan de orde.

Ensemblewaarden (samenhang) en stedenbouwkundige waarden

- Belang van het object/complex als essentieel onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationale betekenis is.
Het complex vormt een stedenbouwkundig ensemble met andere langgevelboerderijen rondom 't Groeske. Het complex is onderdeel van een zg. kransakkernederzetting die in ieder geval sinds het begin van de negentiende eeuw weinig structurele veranderingen heeft gezien. Het complex past goed in de historische structuur van het gebied.
- Belang van het object/complex wegens de situering, verbonden met de ontwikkeling/uitbreiding van een streek, stad of wijk.
Het complex is een onderdeel van het historisch centrum van de landelijke kern Castelré.
- Belang van het object/complex wegens de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen.
Het complex is onderdeel van de boerderijen die op traditionele wijze gegroepeerd waren/zijn rondom een driehoekig veldje op het kruispunt van drie historische wegen.
- Belang van het object/complex voor het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk.
Het complex is een onderdeel van het historisch centrum van de landelijke kern Castelré en draagt als zodanig bij aan het dorpsgezicht.

²⁰ RCE e.a., 2009.

- Belang van het object/complex wegens de hoge kwaliteit van de bebouwing en de historisch-ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of de bodemgesteldheid.
Het complex is een cruciaal onderdeel van de historisch-geografisch waardevolle structuur van de bebouwing rondom 't Groeske, die op voortreffelijke wijze de opzet van een traditionele agrarische nederzetting op het Brabantse platteland illustreert.

Architectuurhistorische waarden

- Belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur.
Het object is een voorbeeld van traditionele agrarische bedrijfsbebouwing; de voorgevel van het oorspronkelijk woondeel van de langgevelboerderij is spaarzaam versierd met natuurstenen elementen, in een simpele stijl, overeenkomstig de architectuurtraditie van de jaren 20.
- Belang van het object/complex voor het oeuvre van een bouwmeester of architect.
Dit aspect is niet nader onderzocht, maar lijkt op het eerste gezicht niet aan de orde.
- Belang van het object/complex wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp.
Het object is een voorbeeld van traditionele agrarische bedrijfsbebouwing; het onderscheid tussen het oorspronkelijke woondeel en het oorspronkelijke bedrijfsdeel is bij de verbouwing in de jaren 70 behouden gebleven.
- Belang van het object/complex wegens de ornamentiek.
Het zeer spaarzaam aanwezig zijn van ornamentiek is juist een van de kenmerken van het object.
- Belang van het object/complex wegens de interieurafwerking (in samenhang met het exterieur).

Niet van toepassing op de voormalige boerderij. Wel bijzonder is het interieur van de schuur, die bestaat uit een gebint dat ouder is dan het exterieur.

Bouwhistorische waarden

- Belang van het object/complex voor de geschiedenis van de bouwtechniek.
Het complex is op traditionele wijze opgericht volgens de bouwmethoden van de eerste helft van de 20^e eeuw. In de schuur bevindt zich een hergebruikt veel ouder gebint.
- Belang van het object/complex vanwege de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis (historische gelaagdheid).
Er is in het object nauwelijks sprake van historische gelaagdheid. Wel in het interieur van de schuur zichtbaar dat een ouder gebint aanwezig is.
- Belang van het object/complex wegens het materiaalgebruik.
Zie hiervoor.

Waarden vanuit de gebruikshistorie (gerelateerd aan het object van onderzoek)

- Belang vanwege de ordening, samenhang of inrichting van gebouwen of ruimten, passend bij een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex.
Het complex is een typisch agrarisch functioneel complex; de ordening van de afzonderlijke onderdelen is functioneel (schuur bij het bedrijfsdeel, druivenkas bij het woondeel).
- Belang vanwege een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex.
Het complex is een fraai voorbeeld van een traditionele boerderij uit de eerste helft van de twintigste eeuw.
- Belang van het object/complex als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner/gebruiker/opdrachtgever.
Niet van toepassing.

3.3 Overzicht waardering

In de vorige paragraaf is per onderdeel aangegeven welke kenmerken en waarden in het gebouwencomplex aanwezig zijn. Let wel: het gaat hier uitsluitend om de cultuurhistorische waardering, niet om schoonheid of landschappelijke waarde.

Samenvattend kan gesteld worden dat we hier te maken hebben met een complex dat een typisch voorbeeld is van een agrarisch complex op het platteland uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

De langgevelboerderij heeft afzonderlijk cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een langgevelboerderij in zijn laatste fase van ontwikkeling. Door het inrichten van een woning in het stalgedeelte in de jaren 70 is de zichtbaarheid van het onderscheid tussen woon- en bedrijfsdeel niet verloren gegaan.

De schuur maakt een wezenlijk onderdeel uit van het complex. De schuur heeft zelfstandig voldoende cultuurhistorische waarde om behoud na te streven. De waarden bestaan uit het uiterlijk van de schuur en de diverse onderdelen, zoals de duivengaten in de topgevel, de oorspronkelijke schuurdeur en de gebinten in het interieur.

Het druivenkasje stamt mogelijk uit de jaren 1920 en is als zodanig een mooi voorbeeld van vroege kassenbouw. Het gebouwtje heeft cultuurhistorische waarde en is zeker het behouden waard.

De overige bijgebouwen hebben afzonderlijk geen cultuurhistorische waarde en leveren slechts een beperkt bijdrage aan de cultuurhistorische waarde van het complex. De bijdrage aan het totaal is indifferent. Het is echter niet zo, dat ze een negatieve bijdrage leveren aan de cultuurhistorische waarde van het totaal.

4. PERSPECTIEF

In dit hoofdstuk wordt beoordeeld wat het toekomstperspectief van de cultuurhistorische waarden zal zijn, als gevolg van de beoogde bestemmingsverandering.

Volgens de Verordening ruimte 2014 (geconsolideerde versie 2017) mag een boerderij met cultuurhistorische waarde gesplitst worden.

In het vorige hoofdstuk is omstandig uitgelegd dat het hoofdgebouw van het complex cultuurhistorisch waardevol is als voorbeeld van het eindpunt van de historische ontwikkeling van de langgevelboerderij en als onderdeel van het ensemble van waardevolle bebouwing rondom 't Groeske.

Verder bepaalt de Verordening ruimte 2014 dat bij de omzetting van agrarisch naar wonen alle overtollige bebouwing gesloopt moet worden, tenzij het cultuurhistorisch waardevolle bebouwing betreft.

In het vorige hoofdstuk is aangetoond dat zowel de schuur, als het druivenkasje cultuurhistorische waarde hebben en daarom niet voor sloop in aanmerking zouden moeten komen.

Ten aanzien van de overige bijgebouwen op het terrein is dit discutabel: deze gebouwen hebben op zichzelf geen cultuurhistorische waarde, maar maken wel onderdeel uit van een cultuurhistorisch waardevol complex, terwijl de afzonderlijke gebouwen geen afbreuk doen aan de cultuurhistorische waarde van het totaal.

's-Hertogenbosch, april/mei 2016
Ir. J.J. Cuijpers

AGEL ADVISEURS

CULTUURHISTORISCH ADVIES GROESKE 4/4A CASTELRE

BIJLAGE 1: Geraadpleegde bronnen

Topographische en Militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1:50.000, blad 19, verkend 1857-1858.

Vries, Dr. J. de (1962): Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen, Utrecht-Antwerpen, 1962.

Buiks, Chr. (1997): Laatmiddeleeuws landschap en veldnamen in de Baronie van Breda, Assen, 1997.

Buiks, Christ: Dorpsakkers in de Baronie, in: Jaarboek De Oranjeboom, 52, 1999, pag. 175-204.

Erfgoed Hoogstraten (2006): Nieuwsbrief erfgoed Hoogstraten, februari 2006.

Gemeente Baarle-Nassau (z.d.): Overzicht gemeentelijke monumenten, Baarle-Nassau, z.d.

Groenedijk, T. (2000): Nederlandse plaatsnamen, Hoogeveen, 2000.

Provincie Noord-Brabant (z.d.): Beschrijvingen Noord-Brabantse regio's, regio: Baronie, 's-Hertogenbosch, z.d.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2011): Onderhoud en restauratie van historische plantenkassen, brochure techniek 52, Amersfoort, 2011.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2013): Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Stiboka/Rijks Geologische Dienst (1973): Geomorfologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000 - blad 50, Wageningen/Haarlem, 1981.

Stiboka (1965): Bodemkaart van Nederland 1:50.000 - Blad 50, Wageningen, 1965.

Uitgeverij Nieuwland: Historische Atlas Noord-Brabant, 1:25.000, 1836-1843. Tilburg, 2008.

Vervloet, J.A.J. en A.D.M. Veldhorst: Cultuurhistorisch onderzoek Ruilverkaveling Baarle-Nassau, Wageningen, juni 1979.

Winden, W.A. van (1985): De ontwikkeling van de kassenbouw in het algemeen en het Westland in het bijzonder, een literatuurstudie, Wageningen, 1985.